

მაია ნაჭყებია

თსუ შოთა რუსთაველის სახელობის

ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

ქრისტიანული და დემოკრატიული ღირებულებების ტრადიცია ლიტერატურაში (ზოგიერთი ასპექტი)

თანამედროვე პოლიტიკურ ლექსიკონში „ღირებულებები“ ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ტერმინია და მასში იგულისხმება ოჯახის, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს მოწყობის პრინციპები, რომლებსაც მოქალაქეების უმეტესობა იზიარებს, ხოლო ღირებულებათა სისტემა ამ შემთხვევაში კოორდინატთა სისტემას წარმოადგენს, რომელთა გარეშეც იკარგება იდენტობა (ლათ. იდენტიტას „იგივეობა“, რაღაცისადმი შესაბამისობა). ღირებულებები „დამაგრებელია“ ერების ზნე-ჩვეულებებსა და ტრადიციებში, რელიგიური კონფესიების რიტუალებში, საკანონმდებლო ნორმებში.

არც თუ ისე დიდი ხნის წინ მთელ ევროპას ქრისტიანულ ევროპას უწოდებდნენ და ეს ტერმინი საჯარო სამართალშიც გამოიყენებოდა. ევროპულ ღირებულებათა საერთო სისტემის ფორმირებამ გაიარა მთელი რიგი ეტაპებისა და ჩამოჰგავს პირამიდას, რომელსაც საუკუნეთა მანძილზე სხვადასხვა მასალით აშენებდნენ: ამ პირამიდის საფუძველს ანტიკური მემკვიდრეობა წარმოადგენს: ძველმა ბერძნებმა თანამედროვე ევროპელებს გადასცეს წარმოდგენა გარე სამყაროზე, როგორც ჰარმონიულ მთლიანობაზე, ფილოსოფიის, ეთიკის და ესთეტიკის ფუნდამენტურ კატეგორიებზე, სახელმწიფო წყობილების ძირითად ფორმებზე: ავტოკრატიაზე, არისტოკრატიაზე და დემოკრატიაზე. ამასთან, გააფრთხილეს გარკვეულ ვითარებაში ტირანიად, ოლიგარქიად და ანარქიად მათი გადაგვარების შესაძლებლობაზე. ძველი რომის სამართალზე კი ხშირად ამბობენ, რომ იგი „ევროპული ცივილიზაციის ერთ-ერთი ბურჯია“. ევროპულ ღირებულებათა უმნიშვნელოვანეს სათავედ იქცა ქრისტიანობა, რომელმაც ევროპაში სულიერი კულტურის საფუძველი შექმნა. ათი მცნება და ახალი აღთქმისეული ქადაგება მოყვასის სიყვარულის, გულმონყალების და სინანულის შესახებ ორი ათასწლეულის მანძილზე ემსახურებოდა ევროპელებს, როგორც მორალური კომპასი ცხოვრებისეულ ოკეანეში. ევროპულ ღირებუ-

ლებათა ისტორიული ევოლუციის პროცესში განსაკუთრებულ ეტაპს წარმოადგენს რენესანსის და განმანათლებლობის ეპოქები. თავისი შედეგებით უაღრესად მნიშვნელოვანია შუალედური პერიოდი – რეფორმაციის ეპოქა, სწორედ ამ დროს ჩამოყალიბდა დასავლეთ ევროპელების ფსიქოლოგიის ისეთი მნიშვნელოვანი თვისება, როგორც არის ლიბერალური ინდივიდუალიზმი, რომელიც გულისხმობს საკუთარი ღირსების გრძნობას, დამოუკიდებლობას სხვისი წყალობისგან, მზადყოფნას რისკისადმი და პირად პასუხისმგებლობას საკუთარ საქციელზე. ევროპის ინტელექტუალურ ელიტებში მეცნიერებამ ნელ-ნელა დაიწყო რელიგიის, როგორც საზოგადოებრივი შემეცნების წამყვანი ფორმის შევიწროება, ენციკლოპედიკტებმა კი დაამკვიდრეს „ადამიანის ბუნებრივი უფლებების და მოქალაქის ცნება, რომელმაც გამოხატულება ჰპოვა ფრანგული რევოლუციის (1789) უკვდავ ლოზუნგში: „Liberté, égalité, fraternité“ („თავისუფლება, თანასწორობა, ძმობა“), 1789 წლის რევოლუცია კი ევროპის ერებში ნაციონალური გრძნობების გაღვიძების მძლავრი იმპულსი აღმოჩნდა. 1848 წლის რევოლუციამ არა მხოლოდ საერთაშორისო სამართლის პრინციპის სახით დაუტოვა და უანდერძა ევროპელებს თვითგამორკვევის უფლება, არამედ მორალური ღირებულებების თვალსაზრისითაც. იგი საუკუნეების განმავლობაში დაქუცმაცებული იტალიისა და გერმანიის გაერთიანების, ბალკანეთის ოსმალთაგან გათავისუფლების, ირლანდიის ბრიტანელებისგან, პოლონეთის რუსებისაგან, ჩეხეთისა და სლოვაკეთის – ავსტრიული ბატონობისგან თავის დაღწევის იმპულსად იქცა. დემოკრატია და ეროვნული იდეა მე-19 საუკუნის ევროპის მოდერნიზაციის მამოძრავებელ ძალად იქცა, რამაც მისი სულიერ ღირებულებათა სისტემა გაამდიდრა. მე-19 საუკუნის შუა წლებში კი ინგლისში დაწყებულმა პირველმა ინდუსტრიულმა რევოლუციამ გამოიწვია მუშათა მოძრაობის აღმავლობა, რაც ნოყიერი ნიადაგი აღმოჩნდა სოციალიზმისთვის. ყველა სოციალისტური მიმდინარეობაში ღირებულებათა დონზე – უტოპიური, სოციალ-ქრისტიანული, მარქსისტული, ანარქო-სინდიკალისტური, სოციალ-დემოკრატიული დაბოლოს, კომუნისტურისა – მამოძრავებელი და მთვარი იყო მისწრაფება სოციალური სამართლიანობისადმი [Рубинский 2009].

სოციალურ მოთხოვნებზე დამყარებული პოეზია ჩეხეთსა და სლოვაკეთში მე-20 საუკუნის 20-იან წლებში ჩაისახა, სოციალური ასპექტის მნიშვნელობა იმდენად დიდი იყო, რომ იგი ფაქტიურად

დირექტივის სახით იყო მოცემული პროლეტარულ პოეზიაში. ამ პერიოდში უკვე ნელ-ნელა მიჩუმდა პირველი მსოფლიო ომით გამოწვეული განცდები და სულ უფრო და უფრო ხშირად და მკაფიოდ ისმოდა ოპტიმისტური ტონი, სამართლიანობისა და უფრო ადამიანური სამყაროსთვის ბრძოლით გამოწვეული აღფრთოვანება. სწორედ ამ დროს ჩეხურ პოეზიაში ყალიბდება ახალი მიმდინარეობა, ე.წ. პროლეტარული პოეზია, რომელიც პოეტებს მუშათა კლასთან აახლოებდა, მათ კი ერთმანეთთან აკავშირებდათ ომის სიძულვილი და ბრძოლა სოციალური ჩაგვრის წინააღმდეგ. ჩეხი პოეტი, ნობელის პრემიის ლაურეატი პოეზიის დარგში, იაროსლავ სეიფერტი (1901-1986) ლიტერატურულ სარბიელზე მე-20 საუკუნის ოციან წლებში გამოვიდა. სეიფერტისთვის და ახალგაზრდა პოეტების მთელი თაობისთვის, რომლებიც მაშინ იწყებდნენ ლიტერატურულ მოღვაწეობას, პროლეტარული ხელოვნება მათი შემოქმედების განვითარების ერთდერთი ეტაპი იყო. მაშასადამე, სეიფერტის შემოქმედების პირველი ეტაპი პროლეტარული პოეზიის პერიოდი, რაც აისახა მის კრებულებში „ცრემლებში ჩაძირული ქალაქი“ და „მხოლოდ სიყვარული“ (*Město v slzách* (1921), *Samá láska* (1923)), რომლებშიც გადმოსცა მშრომელი ადამიანის ოცნება უკეთეს, უფრო სამართლიან მომავალზე. მისი პირველი კრებულიდან ჯერ კიდევ სრულიად ყმანვილი კაცის რომანტიკული სიჯიუტე გამოსჭვივის, კრებული აღბეჭდილია სიყვარულის და იარაღით ხელში ბარიკადებზე ბრძოლის სურვილით. იაროსლავ სეიფერტის ამ კრებულში შეტანილია ლექსი „ცოდვილი ქალაქი“ (*Hříšné město*), სადაც ურბანისტული მოტივებია წარმოჩენილი. დახატულია კონტრასტების ქალაქი: ეს არის პატრიოტი პოეტების, ფაბრიკანტების, მდიდრების და დაუნდობელი მოკრივეების ქალაქი, ქალაქი გამომგონებლებისა და ინჟინერებისა, ქალაქი გენერლებისა და კომერსანტებისა, რომელმაც თავისი ცოდვებით ღვთის მოთმინების ზღვარს გადააჭარბეს. ამის გამო ღმერთი მძვინვარებს, იგი უკვე მრავალჯერ დაემუქრა ამ ქალაქს დასჯით, მაგრამ რადგანაც ერთხელ შეჰპირდა, რომ ორი მართალის გამო არ გასწირავდა ქალაქს, იგი დასალუპად არ გაიმეტა, ვინაიდან გაზაფხულის ბაღში ორი შეყვარებული მიაბიჯებდა, რომლებიც ღრმად ისუნთქავდნენ აყვავებული კუნელის სურნელს [Dvojhlás 1985: 93]. აქ ურბანისტული პეიზაჟის ფონზე „ძველი აღთქმის“ მოტივია გათამაშებული, ხოლო ორი მართალი, რომლის გამოც ღმერთი არ განირავს ქალაქს, ორი შეყვარებულია.

კრებულში „მხოლოდ სიყვარული“ ტანჯული ქალაქის სახეს ენაცვლება ქალაქი სავსე კინოთეატრის მხიარული სანახაობებით, ელექტრონული განათების ბრწყინვალეობით, მანქანების საყვირის ხმებით, აეროპლანების ხმაურით და სიყვარულის მოტივებით. აღსანიშნავია, რომ 2014 წელს გამოვიდა იაროსლავ სეიფერტის შემოქმედებისადმი მიძღვნილ კრებული [Čtení 2014], რომელიც მოიცავს სტატიებს 1923 წლიდან დღემდე. კრებულში, რომლის მიზანსაც სეიფერტის პოეტიკის ცვლილებათა შესწავლა-გაანალიზება წარმოადგენს, განხილულია მისი შემოქმედების სხვადასხვა პერიოდები. საგულისხმოა, რომ პროლეტარული პოეზის პერიოდის შემდეგ პერიოდად გამოყოფილია „ავანგარდის პერიოდი“. იმ პერიოდში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა ავანგარდულმა დაჯგუფებამ სახელწოდებით „დევეტსილ“ (Devětsil) თავდაპირველად მის გარშემო თავი მოიყარეს უმეტესწილად პროლეტარული მიმდინარეობის პოეტებმა, მოგვიანებით კი პოეტისტებმა. „დევეტსილი“ დაარსდა 1920 წელს, მის სათავეებთან სხვა პოეტებთან ერთად იდგა იაროსლავ სეიფერტი, იგი მუშაობდა ავანგარდული მანიფესტების ფორმულირებაზე, უპირველეს ყოვლისა კი პოეტიზმის მანიფესტზე. პოეტიზმი წარმოადგენს ჩეხოსლოვაკიაში მე-20 საუკუნის პირველი ნახევრის მიმართულებას ლიტერატურასა და ხელოვნებაში და მისი დამფუძნებლების თვალსაზრისით ეს არ უნდა ყოფილიყო მხოლოდ მხატვრული პროგრამა, არამედ პოეტიზმს ცხოვრებაც ისე უნდა განეხილა, როგორც პოეზია. პოეტიზმის მიზანი იყო გარკვეული სამყაროს არაპოლიტიზირებული, ოპტიმისტური ხედვა. ამ იმპულსიდან ვითარდებოდა გარკვეული პოეტური სტილი [Slovník 1984: 278-279].

ვლადისლავ ნოვომესკი (1904-1976) სლოვაკური შემარცხენე პოეზიის უნიშვნელოვანესი წარმომადგენელი და სლოვაკური კულტურის მნიშვნელოვანი ფიგურაა, რომელმაც თავისი შემოქმედებით დიდი გავლენა მოახდინა სლოვაკური პოეზიის შემდგომ განვითარებაზე. ნოვომესკის შემოქმედების საწყისი ეტაპზე გავლენა მოახდინა, ერთი მხრივ, უოლტ უიტმენის პოეზიამ, მეორე მხრივ კი ჩეხურმა პროლეტარულმა პოეზიამ და რუსმა პოეტებმა – ვლადიმერ მაიაკოვსკიმ და სერგეი ესენინმა. იგი შემოქმედებითი გზის დასაწყისში თავს პროლეტარულ პოეზიასთან აიგივებდა, ხოლო მე-20 საუკუნის 40-იან წლებში თავისი შემოქმედება პოეტიზმის და სიმბოლიზმის ელემენტებით გაამდიდრა. ნოვომესკიმ თავის პოეზიასა და საზოგადოებრივ საქმიანობაში წინა პლანზე სოციალური განზომილება წა-

მოსწია, ამასთან, იგი სინთეზური ავანგარდის კონცეფციის ავტორიც იყო და მას ასევე ეკუთვნის სოციალიზმისა და ქრისტიანობის მორგების იდეა. თავისუფლება ხელოვნებაში კი მისი შემოქმედებისა და ცხოვრების ლეიტმოტივაა. ლაცო ნოვომესკის პირველი კრებული – „კვირა“ (Nedel'a) (1927) მნიშვნელოვანი ეტაპია სლოვაკური პროლეტარული პოეზიის განვითარებაში, სადაც გარდა სოციალურ თემატიკაზე შექმნილი უამრავი ლექსისა, არის მელანქოლიური, პირადი სევდით სავსე პოეტური ტექსტები და სტრიქონები.

საგულისხმოა, რომ ორივე პოეტის შემთხვევაში, რომელთა შემოქმედება პროლეტარული პოეზიით დაიწყო, შემდეგ პერიოდში პოეტიზმი შეენაცვლა, რომლის მიზანიც იყო სრული გათავისუფლება პოლიტიკისგან და ოპტიმისტური დამოკიდებულება სამყაროსადმი. პოეტიზმს აინტერესებდა მხოლოდ თანამედროვეობა და დადებითი მოვლენები. ლირიკული ნაწარმოებების ძირითადი თემატიკა უნდა ყოფილიყო სიხარულის და ბედნიერების გამოხატვა და მათთან დაკავშირებული ემოციები. პოეტური ხელოვნებისადმი ამ მიდგომის საფუძველში ძვეს პირველი მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგი გაუცხოება ადამიანებს შორის და ადამიანთშორისი ურთიერთობების განმტკიცების, ამაღლების სურვილი. ამ დაჯგუფების პოეტები ამგვარი კრიზისული მდგომარეობაში დამნაშავედ მიიჩნევდნენ თავის თანადროულ საზოგადოებას, რომელსაც ნაკლებად აინტერესებდა ბედნიერები იყვნენ თუ არა მისი ცალკეული წევრები და რომელიც ახდენდა ეგოიზმის კულტივირებას, როგორც ერთდერთი სათნოებისას, რომელიც აუცილებელია კეთილდღეობისთვის. საზოგადოების სწორედ ამგვარი განვითარების წინააღმდეგ იბრძოდნენ თავისი ნაწარმოებებით პოეტიზმის წარმომადგენლები.

ლიტერატურა:

- Рубинский 2009:** Ю. Рубинский. Журнал «Вестник Европы» №26-27, статья Ю. Рубинского «Европейские ценности», <http://magazines.russ.ru/vestnik/2009/-26/ru3.html>).
- Dvojhlas 1985:** Dvojhlas: české a slovenské verše, 1900-1985. Praha: Československý spisovatel, 1985.
- Čtení 2014:** Čtení o Jaroslavu Seifertovi: Hledání proměn autorovy poetiky. Jiří Flaišman (ed.). Praha: Institut pro studium literatury, 2014.
- Slovník 1984:** Slovník literární teorie. Praha: Československý spisovatel, 1984.

Maia Nachkebia
Tradition of Christian and Democratic Values in Literature
(Some Aspects)

S u m m a r y

In the modern political dictionary the word “value” is one of the most spread term and it covers the principles of a family, society and state, which are shared by the majority of citizens, while the system of values in this case is a system of coordinates without which the identity is lost (Lat. *identitas*, „sameness”, conformity to something). Values are „rooted” in habits and traditions of nations, religion conceptions, rituals, legislative norms.

Tremendous contribution to the formation of European values belongs to the Enlightenment, the splended team of philosophers of the 18th century – Voltaire, Ruso and d’Alembert declaring critical mind. In European intellectual elites science gradually started to subdue religion as one of leading forms of public cognition and the encyclopedists established the notion of „human natural rights and a citizen”, which found its expression in immortal motto of the French revolution (1789) „Liberté, égalité, fraternité“ („Liberty, Equality, Fraternity”) while the revolution of 1789 turned out the powerful impulse of national feelings in European nations. The revolution of 1848 left to Europeans and inherited to them the right of self-identification as the principle of international law and as the moral value.

Democracy and national idea appeared to be a driving force for the 19th century European modernization, which enriched its system of spiritual values. In the middle years of the 19th century the first industrial revolution intensified the movement of workers, which turned out very productive soil for socialism. In all socialistic directions at the level of values – Utopian, Social-Christian, Marxist, Anarchy-Syndicalism and finally in the Communistic – the strife to social justice was a driving principal force.

In the 20ies of the 20th century the sufferings caused by the first world war gradually faded and optimistic tone, the exaltation incited by the fight for justice and for more human world was heard more frequently, loudly and distinctly. At this time, in the poetry of some European countries the new directions, e.g. the Proletarian poetry were formed, which brought nearer the poets to the working class and the hatred to war and the fight against social oppression connected them.